

MARIOLA WOLAN-NOWAKOWSKA

Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej

ZNACZENIE KOMPETENCJI SPOŁECZNYCH W PRACY PEDAGOGA SPECJALNEGO

Abstrakt: Istotnym aspektem przygotowania do wykonywania zawodu pedagoga specjalnego powinno być rozwijanie umiejętności interpersonalnych przez uczestnictwo w różnego rodzaju treningach umiejętności społecznych. Celem artykułu jest wskazanie na kluczowe znaczenie kompetencji społecznych w pracy pedagoga specjalnego.

Słowa kluczowe: kompetencje, kompetencje społeczne, pedagog specjalny, trening umiejętności społecznych.

Wyniki każdej pracy w dużej mierze zależą od tego, kto ją wykonał i kim on jest jako człowiek, jaki jest jego stosunek do drugiego człowieka, czy interesuje go dola i los innych ludzi, czy chce im pomóc, czy wpatrzony jest tylko w swój własny los i jego bieg? Słowem, jaki to jest człowiek, jaka jest jego wartość wewnętrzna, jaką ma postawę w stosunku do ludzi, życia i pracy. Prawda to bowiem wiecznie żywa, że poza przygotowaniem zawodowym człowieka, poza jego wykształceniem najistotniejszą, najbardziej podstawową i decydującą wartością w jego pracy jest jego Człowieczeństwo.

Maria Grzegorzewska

WPROWADZENIE

Wykonywanie zawodu pedagoga specjalnego wiąże się z koniecznością posiadania szerokich kompetencji profesjonalnych, interdyscyplinarnej wiedzy, a także specyficznych cech osobowości pozwalających na efektywną realizację zadań zawodowych oraz zachowanie zasobów psychicznych umożliwiających radzenie

sobie z różnego rodzaju wyzwaniami oraz sytuacjami trudnymi, które wymagają szczególnej wrażliwości i rozumienia potrzeb innych ludzi. W pracy z osobami niepełnosprawnymi konieczne są empatia, indywidualne podejście, cierpliwość i profesjonalizm. Pedagog specjalny należy bowiem do grupy zawodów związanych z działaniem na rzecz innych osób, które wymagają bliskiego kontaktu interpersonalnego. Klasyczny podział zawodów sformułowany przez Eugeniusza Klimowa odnosi się do analizy przedmiotu pracy. Autor wyodrębnił pięć grup zawodowych, biorąc pod uwagę, jaki rodzaj czynności jest dominujący dla określonych profesji:

- 1) Człowiek–człowiek.
- 2) Człowiek–technika.
- 3) Człowiek–przyroda.
- 4) Człowiek–dane/system znaków.
- 5) Człowiek–działalność artystyczna (por. Wojtasik 2011, s. 25).

W odniesieniu do pracy pedagoga specjalnego zadania zawodowe dotyczą w pewnym zakresie każdej z tych grup, jednakże dominują opierające się na relacji człowiek–człowiek. Przedmiotem (ze względu na treść) i zarazem podmiotem czynności zawodowych (ze względu na rodzaj relacji) jest człowiek. W kategorii zawodów człowiek–człowiek można wyróżnić profesje związane z:

- nauczaniem i wychowaniem,
- kierowaniem ludźmi,
- obsługą klienta,
- informacją i usługami artystycznymi,
- opieką medyczną.

We wszystkich wymienionych obszarach znajdują się zajęcia wymagające wspierania rozwoju oraz włączające proces rehabilitacji osób z niepełnosprawnością, zatem zawód pedagoga specjalnego należy do grupy zawodowej człowiek–człowiek. Podczas wykonywania tego rodzaju pracy istotne znaczenie mają następujące właściwości psychiczne:

- pogodny nastrój,
- umiejętności komunikacyjne,
- pomysłowość,
- otwartość,
- umiejętność szybkiej reakcji w stosunkach międzyludzkich,
- umiejętność znalezienia wspólnego języka z innymi.

Fundamentem oddziaływań profesjonalnych na dzieci, młodzież i dorosłe osoby z niepełnosprawnością są zaufanie, przychylność oraz zaangażowanie emocjonalne. Pedagog specjalny musi mieć poczucie odpowiedzialności za organizację i przebieg procesu rehabilitacji, a także umiejętność współpracy nie tylko

z osobą niepełnosprawną, ale również z różnymi specjalistami, rodziną oraz środowiskiem społecznym.

PEDAGOG SPECJALNY – CHARAKTERYSTYKA ZAWODU

Tadeusz W. Nowacki (2004) na gruncie pedagogiki pracy określał zawód jako wykonywanie zespołów czynności społecznie użytecznych, wyodrębnionych na skutek podziału pracy, które wymagają od pracownika odpowiedniej wiedzy i umiejętności, a także cech psychofizycznych wykorzystywanych systematycznie i będących źródłem utrzymania dla pracownika oraz jego rodziny. Pedagog specjalny jest zawodem, który występuje w *Klasyfikacji zawodów i specjalności* pod numerem 235919 w kategorii 2359: *Specjaliści nauczania i wychowania gdzie indziej niesklasyfikowani (Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku i zakresu jej stosowania z dnia 7 sierpnia 2014 r.)*.

Podstawowe czynności zawodowe pedagoga specjalnego sformułowane w *Klasyfikacji zawodów i specjalności* wiążą się z udzielaniem wsparcia i pomocy osobom z niepełnosprawnościami: dzieciom, młodzieży, dorosłym oraz ich rodzinom. Nauczyciel-pedagog specjalny prowadzi zajęcia dydaktyczno-wychowawcze i opiekuńcze z dziećmi i młodzieżą w przedszkolach, szkołach różnych poziomów nauczania oraz klasach integracyjnych. Realizuje procesy rewalidacji, kompensacji oraz resocjalizacji osób niepełnosprawnych. W zakresie pedagogiki specjalnej wyróżniono szereg specjalności, m.in.: tyflopedagogikę, surdopedagogikę, pedagogikę osób z niepełnosprawnością intelektualną czy resocjalizację. Powstały one w wyniku podziału ogółu zadań zawodowych. Przyjęte zostało, że w ramach specjalności nabywa się podstawową wiedzę i umiejętności wymagane do wykonywania czynności związanych z danym zawodem oraz dodatkowe umiejętności, które wynikają ze specjalizowania się w konkretnej dziedzinie (Gruza, Hordyjewicz 2014, s. 8).

Charakterystyka zawodu pedagoga specjalny w sposób szczegółowy obejmuje następujące zadania zawodowe:

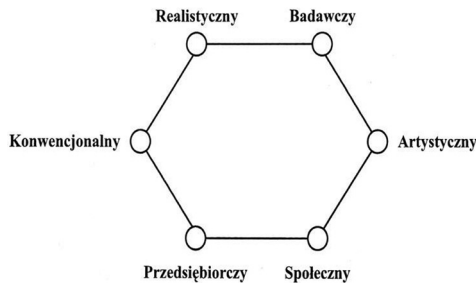
- udzielanie pomocy osobom z niepełnosprawnościami w realizacji zadań życiowych oraz uczestnictwie w życiu społecznym, wzmacnianie sił fizycznych i psychicznych tych osób, kompensowanie różnych deficytów, przewyciężanie izolacji oraz przygotowanie podopiecznych do pracy zawodowej;
- prowadzenie badań naukowych nad metodami oddziaływania na osoby z różnymi rodzajami niepełnosprawności, nad potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz właściwościami rozwoju psychofizycznego

- i społecznego osób niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie, a także wybitnie zdolnych;
- określanie uwarunkowań efektywności nauczania osób z niepełnosprawnościami;
  - budowanie psychospołecznych podstaw rehabilitacji;
  - diagnozowanie i rozpoznawanie specjalnych potrzeb edukacyjnych dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami;
  - kierowanie osób z niepełnosprawnościami na badania psychologiczne w celu dokonania diagnozy procesów poznawczych;
  - dobór metod oraz form nauczania i wychowania uczniów niepełnosprawnych, jak również skutecznych strategii współpracy z rodzicami;
  - realizowanie zajęć rewalidacyjnych dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami (niewidomych, głuchoniemych, niepełnosprawnych intelektualnie itp.);
  - świadczenie różnych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej dzieciom i młodzieży z różnymi niepełnosprawnościami, ich rodzicom oraz nauczycielom;
  - prowadzenie, wspólnie z innymi nauczycielami, zajęć edukacyjnych dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami;
  - prowadzenie zintegrowanych działań i zajęć określonych w indywidualnych programach edukacyjno-terapeutycznych;
  - współorganizowanie kształcenia integracyjnego włączającego dzieci i młodzież niepełnosprawną w proces kształcenia i wychowania;
  - udzielanie pomocy zespołom nauczycieli i specjalistom prowadzącym zajęcia w opracowywaniu indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych oraz doborze form i metod pracy z dziećmi i młodzieżą z niepełnosprawnościami;
  - współpraca z przedszkolami, szkołami i placówkami specjalnymi oraz innymi podmiotami działającymi na rzecz osób z niepełnosprawnościami (*Klasyfikacja zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy 2014*).

Analiza zadań pedagoga specjalnego wskazuje, że podstawą wykonywania wszystkich czynności w tym zawodzie jest wspieranie i aktywizowanie rozwoju osoby niepełnosprawnej z uwzględnieniem jej indywidualnych potrzeb oraz wartości. Realizując swoje zadania, pedagog specjalny przyjmuje, w zależności od sytuacji i okoliczności, różne role zawodowe, m.in.: nauczyciela, wychowawcy, tutora, coacha, doradcy, animatora, negocjatora czy mediatora. Kluczowe znaczenie w pracy pedagoga specjalnego mają osobiste zasoby oraz kompetencje społeczne, ponieważ zawód ten opiera się na relacji interpersonalnej, w której najważniejsze są kontakt i wzajemne rozumienie.

HEKSAGONALNY MODEL OSOBOWOŚCI ZAWODOWEJ JOHN HOLLANDA

Psychologiczne teorie wyboru zawodu i rozwoju zawodowego wskazują na różne kategorie czynników, które determinują efektywne funkcjonowanie człowieka w środowisku pracy. Jedną z najbardziej znanych koncepcji jest teoria Johna Hollanda (1997) wskazująca na kluczowe znaczenie dopasowania preferencji zawodowych osoby do właściwości środowiska pracy. Holland stworzył heksagonalny model osobowości zawodowych, którym odpowiada typologia środowisk pracy. Osobowość zawodowa złożona jest z zespołu cech wpływających na efektywność wykonywania zadań zawodowych oraz poziom satysfakcji z pracy. Zarówno wybór, jak i wykonywanie zawodu wymaga posiadania określonych właściwości psychiczno-fizycznych (np. motywacji, wartości, zainteresowań, cech temperamentu, zdolności i predyspozycji).

Wykres 1. Heksagonalny model osobowości zawodowych Johna Hollanda

Holland w swojej klasyfikacji wyróżnił sześć typów osobowości zawodowych: realistyczny, konwencjonalny, badawczy, przedsiębiorczy, artystyczny i społeczny. Każdy został scharakteryzowany pod względem preferowanych wartości i czynności zawodowych oraz wymagań ze strony środowiska pracy. Osobowość realistyczna charakteryzuje ludzi, którzy przejawiają uzdolnienia techniczne i manualne. Są to osoby wytrwałe, praktyczne oraz rzeczowe. Wykazują wysoki poziom efektywności w pracy z narzędziami, urządzeniami technicznymi oraz maszynami. Preferują zajęcia wymagające wysiłku fizycznego. Natomiast trudności mają z czynnościami zawodowymi, które wiążą się z dużą ilością kontaktów interpersonalnych i posiadaniem umiejętności społecznych. Osobowość konwencjonalną ujawniają ludzie preferujący zadania zawodowe, które wymagają stosowania określonych, powtarzalnych reguł. Dobrze funkcjonują w środowisku pracy obligującym do postępowania według ustalonych zasad. Posiadacze osobowości konwencjonalnej zazwyczaj sprawdzają się w pracy z danymi z uwagi na to, że są to jednostki dobrze

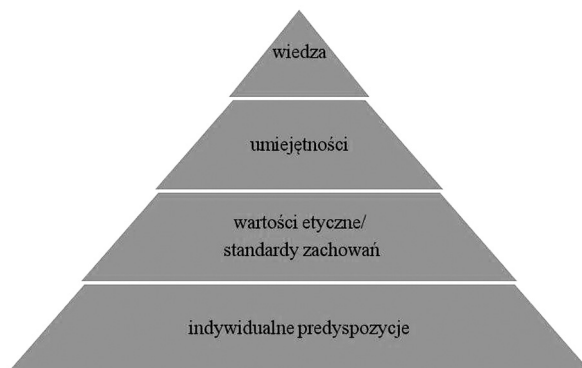
zorganizowane, skrupulatne i dokładne. Trudność sprawiają im natomiast zadania wymagające kreatywności oraz proponowania nieszablonowych rozwiązań. Osobowość badawcza charakteryzuje tych, którzy sprawdzają się w zadaniach zawodowych zakładających abstrakcyjne myślenie i poszukiwanie nowatorskich rozwiązań. Zasadniczym dążeniem takich osób jest zrozumienie otaczającego świata, wartości stanowią dla nich nauka i wiedza. Zazwyczaj posiadają trudności w sytuacjach wymagających przekonywania i wywierania wpływu na innych. Osoby twórcze, preferujące zadania zawodowe, które wymagają kreatywności, mają osobowość artystyczną. Szukają zawodów związanych z sztukami pięknymi, literaturą, muzyką. Sprawdzają się w sytuacjach nowych, wymagających kreatywnych rozwiązań i otwartości. Natomiast zdecydowanie słabsze efekty osiągają w rutynowych zadaniach, działaniu pod presją czasu oraz trzymaniu się ściśle określonych procedur. Kolejny typ – osobowość przedsiębiorcza – wiąże się z wysokim poziomem umiejętności wywierania wpływu na innych. Osoby ujawniające osobowość przedsiębiorczą cechują się poczuciem pewności siebie, są nastawione na sprawowanie władzy. Swoje działania podporządkowują odnoszeniu korzyści osobistych bądź korzyści dla firmy czy idei/sprawy, którą reprezentują. Preferują pracę z ludźmi oraz kierują się poczuciem sprawiedliwości i troski o dobro innych, posiadają osobowość społeczną. W wykonywaniu zadań zawodowych przejawiają wysoki poziom umiejętności komunikacyjnych oraz empatię. Cechują się otwartością na innych, chęcią pomocy oraz nastawieniem na współpracę.

Analizując charakterystykę zawodu pedagoga specjalnego w odniesieniu do poszczególnych typów osobowości objętych klasyfikacją Hollanda, należy stwierdzić, że osobowość społeczna umożliwia największą efektywność oraz wykorzystanie potencjału i preferencji zawodowych pedagoga specjalnego w pracy z osobami niepełnosprawnymi. Pedagog specjalny powinien mieć społeczną osobowość zawodową zwiększającą szansę na skuteczne wykonywanie zadań zawodowych w zakresie pomocy i opieki, nauczania, wychowania, wyjaśniania, informowania czy doradzania osobom z niepełnosprawnościami oraz ich rodzinom. Społeczne środowisko pracy wymaga od pedagoga specjalnego umiejętności kontaktowania się i postępowania z innymi, empatii oraz życzliwości wobec drugiego człowieka, w szczególności osoby niepełnosprawnej. Według założeń Hollanda (1997) jednostki z osobowością społeczną kierują się w pracy następującymi wartościami: sprawiedliwością, odpowiedzialnością, idealizmem, rozumieniem innych oraz troską o drugiego człowieka. Dla pedagoga specjalnego podstawowymi wartościami powinny być poszanowanie i dobro osoby z niepełnosprawnością.

KOMPETENCJE SPOŁECZNE W PRACY PEDAGOGA SPECJALNEGO

Analiza funkcjonowania człowieka w środowisku pracy, szczególnie w odniesieniu do efektywności wykonywania zadań zawodowych, wiąże się z pojęciem „kompetencji zawodowych”. Grzegorz Filipowicz (2015) określa kompetencje jako dyspozycje osoby w zakresie wiedzy, umiejętności oraz postaw umożliwiające wykonywanie zadań zawodowych na odpowiednim poziomie. Kompetencje zawodowe to właściwości pracownika, które decydują o jego efektywności. Posiadanie odpowiednich kompetencji daje możliwość działania zgodnie z oczekiwanymi standardami. Z jednej strony kompetencje wiążą się z uzyskaniem formalnych kwalifikacji do wykonywania określonego zawodu, z drugiej zaś z posiadaniem pewnych predyspozycji i cech osobowości. W modelu kompetencji Lyle M. Spencer i Signe M. Spencer (1993) wyróżniają następujące poziomy kompetencji zawodowych: wiedza, umiejętności, wartości etyczne, motywacja/indywidualne predyspozycje. Wiedza i umiejętności w teorii kompetencji nazywane są kompetencjami twardymi, natomiast wartości etyczne i predyspozycje osobiste – kompetencjami miękkimi.

Czteropoziomowy model kompetencji to inaczej model góry lodowej, na której szczycie znajdują się wiedza i umiejętności, czyli właściwości widoczne „gołym okiem”, najłatwiejsze do rozpoznania. Wiedza i umiejętności (kompetencje merytoryczne i metodyczne) są potwierdzane formalnie posiadaniem odpowiednich kwalifikacji do wykonywania zawodu pedagoga specjalnego. Jednakże kwalifikacje nie wystarczają do efektywnego wykonywania zadań zawodowych, szczególnie w przypadku zawodów związanych z pracą na rzecz innych osób.

Wykres 2. Czteropoziomowy model kompetencji

Kluczowe znaczenie mają wartości etyczne, osobiste standardy dotyczące zachowania w środowisku pracy i wykonywania zadań zawodowych oraz indywidualne predyspozycje. Stąd porównanie modelu kompetencji do góry lodowej, ponieważ

kompetencje miękkie wynikają z głęboko zakorzenionych struktur osobowości, stanowią ukryty i trudny do identyfikacji fragment góry lodowej (L. Spencer, C. Spencer 1993, s. 12). Jednocześnie ten ukryty potencjał stanowi o sile „góry lodowej”, o zasobach pedagoga specjalnego do efektywnego działania na rzecz osób z niepełnosprawnościami, decyduje o wartościach, zasadach, motywacji do pracy. Marzena Zaorska (2012, s. 18–19) zwraca uwagę na znaczenie holistycznego ujęcia kompetencji w pracy nauczycielskiej uwzględniającego wiedzę z dziedziny wykonywanego zawodu i dziedzin pokrewnych, umiejętności prowadzenia działań praktycznych w sensie diagnostycznym, pragmatycznym i ewaluacyjnym oraz osobistą świadomość moralną, a także cechy osobowe i predyspozycje wrodzone, bez których praca traci sens i prowadzi do wypalenia osobistego i zawodowego.

Michael Argyle wyróżnił dwie kategorie umiejętności społecznych, które wpływają na stopień uzyskania zamierzonych efektów w sytuacjach społecznych:

- 1) Powszechnie umiejętności społeczne potrzebne każdemu człowiekowi.
- 2) Profesjonalne umiejętności społeczne konieczne w wielu zawodach (Argyle 2002).

Kompetencje społeczne mają szczególne znaczenie w zawodach związanych z udzielaniem pomocy w rozwoju drugiego człowieka uwzględniającej wspieranie osób z niepełnosprawnościami i ich rodzin. Ujawniają się w sytuacjach społecznych, które mogą mieć charakter relacji dwuosobowych lub interakcji z grupą. Zdaniem Argyle'a kompetencje społeczne składają się z różnych umiejętności szczegółowych, wśród których można wyróżnić:

- umiejętność udzielania gratyfikacji i wsparcia,
- empatię i umiejętność przyjmowania ról innych ludzi,
- asertywność,
- komunikację werbalną i niewerbalną (umiejętność odbierania i przekazywania informacji),
- inteligencję społeczną oraz umiejętność rozwiązywania problemów i konfliktów,
- umiejętność korzystnej autoprezentacji.

Kompetencje społeczne są złożonymi umiejętnościami determinującymi efektywność radzenia sobie w określonego typu sytuacjach społecznych. Nabywane są w wyniku treningu społecznego (Matczak 2007, s. 7). Podstawę kształtowania kompetencji społecznych stanowi naturalny trening, na który składają się wszystkie doświadczenia społeczne, w tym: rodzinne, rówieśnicze, zawodowe, nabywane przez jednostkę w toku interakcji z innymi. Poziom kompetencji społecznych zależy od osobistego potencjału, właściwości psychicznych, także cech temperamentu (por. Martowska 2012, s. 134). Optymalizacji kompetencji społecznych służy zastosowanie zorganizowanego, celowego, laboratoryjnego treningu umiejętności

społecznych bądź treningu interpersonalnego, który jest nastawiony na doskonalenie i kształtowanie określonych zachowań interpersonalnych.

Ważnym aspektem przygotowania do wykonywania zawodu pedagoga specjalnego oraz elementem doskonalenia zawodowego powinno być rozwijanie umiejętności interpersonalnych przez uczestnictwo w różnego rodzaju treningach umiejętności społecznych (Praszkier, Różycki 1983; Smółka 2008). Podczas takich treningów uczestnicy mają możliwość doświadczania różnych sytuacji społecznych. Obserwują własne zachowania i role przyjmowane w grupie, mają możliwość zwiększania świadomości siebie w relacjach z innymi ludźmi, co daje szansę przeniesienia umiejętności kształtowanych w sytuacjach eksperymentalnych na realne sytuacje zawodowe.

PODSUMOWANIE

Kompetencje społeczne stanowią podstawę pełnej realizacji roli zawodowej pedagoga specjalnego, ponieważ dają możliwość rozpoznawania potrzeb i trudności osób z niepełnosprawnościami. Są pomocne w budowaniu kontaktu interpersonalnego oraz rozumieniu motywacji, emocji i zachowań zarówno własnych, jak i innych osób. Wysoki poziom kompetencji społecznych ma pozytywny wpływ tak na funkcjonowanie osobiste, jak i zawodowe pedagogów. Pomaga pokonywać sytuacje trudne i radzić sobie ze stresem. Rozpoznawanie i doskonalenie umiejętności interpersonalnych nie tylko przygotowuje pedagogów specjalnych do wykonywania zadań zawodowych, ale przede wszystkim wpływa na jakość ich życia, podobnie jak na jakość życia osób niepełnosprawnych, z którymi pracują.

LITERATURA

- Argyle M., 2002, *Psychologia stosunków międzyludzkich*. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Filipowicz G., 2015, *Zarządzanie kompetencjami. Perspektywa firmowa i osobista*. Warszawa, Wydawnictwo Wolters Kluwer.
- Gilbert P., Allan S., 1994, *Assertiveness, submissive behavior and social comparison*. "British Journal of Clinical Psychology", t. 33, 295–306.
- Grzegorzewska M., 1996, *Listy do młodego nauczyciela*. Warszawa, Wydawnictwo WSPS.
- Grzesiuk L., 1987, *Spotkania, które leczą*. Warszawa, Wydawnictwo Nasza Księgarnia.

- Gruza M., Hordyjewicz T., 2014, *Klasyfikacja zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy. Tworzenie i stosowanie*. Warszawa, MPiPS.
- Holland J.L., 1997, *Making vocational choices: A theory of vocational personalities and work environments*. Odessa (Floryda), PAR Inc.
- Klasyfikacja zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy*, 2014, Warszawa, MPiPS.
- Martowska K., 2012, *Psychologiczne uwarunkowania kompetencji społecznych*. Warszawa, Wydawnictwo LiberiLibri.
- Matczak A., 2007, *Kwestionariusz Kompetencji Społecznych KKS. Podręcznik*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP.
- Matczak A., Martowska K., 2009, *Instrumental and motivational determinants of social competencies*. W: A. Matczak (red.), *Determinants of social and emotional competencies*. Warszawa, Wydawnictwo UKSW, 13–35.
- Nowacki T., 2004, *Leksykon pedagogiki pracy*. Radom, Instytut Technologii Eksploatacji.
- Pilecka W., Pilecki J., 1990, *Model kompetencji społecznych w ujęciu S. Greenspana*. „Roczniki Pedagogiki Specjalnej” 1, 58–79.
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 sierpnia 2014 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania* (Dz. U. z 2014 roku, poz. 1145).
- Jakubowska U., 1996, *Wokół pojęcia „kompetencja społeczna” – ujęcie komunikacyjne*. „Przegląd Psychologiczny”, t. 39, z. 3/4, 29–40.
- Plewicka Z., 1982, *Zdolności psychospołeczne oraz funkcjonowanie jednostki w grupie. Materiały do nauczania psychologii społecznej*. Lublin, Wydawnictwo UMCS.
- Praszkier R., Różycki A., 1983, *Bliskie spotkania – rzecz o treningu grupowym*. Warszawa, Wydawnictwo Nasza Księgarnia.
- Smółka P., 2008, *Kompetencje społeczne. Metody pomiaru i doskonalenia umiejętności interpersonalnych*. Kraków, Wydawnictwo Wolters Kluwer.
- Sawicka K., 1993, *Rozwój autokontroli emocjonalnej. Program socjoterapii dzieci agresywnych*. Warszawa, IPSiR UW.
- Spencer L., Spencer C., 1993, *Competence at Work. Models for Superior Performance*. Nowy Jork, Wydawnictwo John Wiley & Son.
- Wojtasik B., 2011, *Podstawy poradnictwa kariery. Poradnik dla nauczycieli*. Warszawa, KOWEziU.
- Zaorska M., 2012, *Rola i miejsce pedagoga specjalnego w kreowaniu działalności edukacyjno-terapeutycznej*. „Acta Universitatis Nicolai Copernici Pedagogika”, t. XXVIII (405), 13–23.

IMPORTANCE OF COMPETENCE OF SOCIAL WORK SPECIAL EDUCATOR

Abstract: Developing interpersonal skill by taking part in various social skills trainings is the crucial factor in preparing for following a special educator's profession. The aim of the working paper is to indicate key importance of social skills in job performed by the social educator.

Keywords: competences, social competences, special educator, social skills training.